

О. С. Теревун,
аспірант кафедри парламентаризму, Навчально-науковий інститут публічного управління
та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5878-4958>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.17.147

ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ДІАЛОГОВИХ ФОРМ МІЖСЕКТОРАЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ І ІНСТИТУЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

О. Terebun,
Postgraduate student of the Department of Parliamentarism, Educational and Scientific Institute
of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

CHALLENGES OF THE EUROPEAN PRACTICE OF INSTITUTIONALIZING DIALOGUE FORMS OF CROSS-SECTOR COOPERATION BETWEEN PUBLIC AUTHORITIES AND CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Стаття присвячена аналізу проблем європейської практики інституціоналізації діалогових форм міжсекторальної співпраці органів публічної влади і інституцій громадянського суспільства на рівні Європейського Союзу. В роботі констатується очевидна недостатність зусиль європейських інституцій щодо розвитку цих найбільш інклюзивних правових форм громадянської участі у європейському політичному і законотворчому процесі. Встановлено, що на заваді цьому стоїть майже повна відсутність правового регулювання громадянського діалогу та непрозорість і непослідовність функціонування діалогу заінтересованих сторін. Доводиться, що означені інструменти міжсекторальної взаємодії явно поступаються іншим правовим формам взаємодії ІГС та європейських інституцій, які з точки зору останніх не вимагають таких суттєвих часових і організаційних витрат як вище вказані, і виконують здебільшого функцію експертної та політичною підтримки (легітимізації) їхніх законотворчих ініціативи і рішень.

The article analyzes the problems of the European practice related to the institutionalization of dialogic forms of cross-sectoral cooperation (interaction) between public authorities and civil society institutions at the level of the European Union. The author notes the obvious insufficiency of the efforts of European institutions to develop the most inclusive legal forms of civic participation in the European political and lawmaking process, such as civil dialogue and stakeholder dialogue.

It is shown that in most cases, civil dialogue between European institutions and CSIs takes place within the framework of such public events as public hearings and public forums. It is quite common to identify this form of interaction with public consultations. At the same time, the latter do not seem to be the channel that makes regular dialog possible in the sense enshrined in the fundamental documents on public participation. The very format of such events suggests that they are organized mainly to stimulate the exchange of opinions and experiences between different stakeholders, rather than being a platform for any form of civil dialogue. The problems of legal regulation of civil dialogue in the EU are also manifested in the lack of coordination infrastructure, both within and between EU institutions and bodies.

The author analyzes another institutional form of the studied interaction — the stakeholder dialogue. It is shown that the effectiveness of such a dialogue is reduced by the problems of non-transparency and inconsistency of this instrument. First of all, there is an imbalance in the representation of

different stakeholders — member states, government agencies, CSOs, businesses — in such dialogue groups, as well as low quality of feedback, which leads to unclear goals of this process and the agenda for many of its participants.

Thus, the article concludes that these instruments of cross-sectoral cooperation are clearly inferior to other legal forms of interaction between CSIs and European institutions (public consultations, initiatives of European citizens, etc.), which, from the point of view of European institutions, do not require such significant time and organizational costs as the mentioned above, and mainly serve as expert and political support (legitimization) of their legislative initiatives and decisions.

In general, the paper proves that despite the declaration of the importance of CSIs' participation in European policy-making, even in the EU, the current practice of institutionalizing the mechanism of interaction between public authorities and civil society shows a certain discrepancy with the declared political foundations of such interaction.

Ключові слова: міжсекторальна співпраця, взаємодія, громадянський діалог, діалог заінтересованих сторін, органи публічної влади, інституції громадянського суспільства, ЄС.

Key words: cross-sectoral cooperation, interaction, civil dialogue, stakeholder dialogue, public authorities, civil society institutions, EU.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці, під якою розуміється взаємодія держави, бізнесу та інститутів громадянського суспільства (далі — ІГС), а також налагоджені комунікації між ними за-для "досягнення позитивних змін у суспільстві та створення публічного блага" є однією зі стратегічних завдань Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021—2026 роки [2]. Міжсекторальна співпраця передбачає "рівність участі кожної зі сторін, об'єднання і координація зусиль, ресурсів, а також спільна відповідальність за отримані результати" [2], а тому є життєво важливим компонентом будь-якої демократії.

Діалогові, як найбільш інклюзивні, форми взаємодії публічної влади і громадянського суспільства, відповідно до міжнародних, зокрема європейських документів (див.: [1; 12]) передбачають двостороннє обговорення певної сфери спільних інтересів або широкого політичного порядку денного із подальшим врахуванням думки ІГС у процесі формування та реалізації державної і місцевої політики.

В світлі того, що Україна активно працює над інтеграцією до Європейського Союзу, політико-правова основа якого структурно орієнтована на створення сприятливого середовища для ефективної співучасті ІГС у публічному врядуванні, як на рівні ЄС, так і країн-членів, вивчення та адаптація європейського досвіду інституціоналізації громадянського діалогу та інших форм діалогової взаємодії може допомогти нашій державі зміцнити демократичні процеси, покращити міжсекторальну співпрацю та розробити більш ефективні рішення актуальних суспільних проблем під час та після повоєнної відбудови.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ І ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Проблематиці розвитку діалогових форм міжсекторальної співпраці органів публічної влади та ІГС в ЄС

приділено належну увагу у науковій літературі, документах європейського права та публікаціях урядових органів та організацій громадянського суспільства.

Зокрема, вартим уваги є роботи таких зарубіжних дослідників як Л. Раво [18], С. Русак [17], аналітичні дослідження експертів загальноєвропейських і міжнародних неурядових організацій таких як Громадянське суспільство Європи і Міжнародний центр некомерційного права [5; 18] тощо.

На цьому тлі, в Україні, де проблематика імплементації відповідного європейського досвіду є вкрай актуальною, все ще не вистачає наукових розробок присвячених оцінці реальних проблем нормативно-правового та політичного забезпечення цього процесу в самому Європейському Союзі. Саме тому стає вкрай важливим проаналізувати практику інституціоналізації діалогових форм міжсекторальної взаємодії на рівні ЄС.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті визначено аналіз проблем європейської практики інституціоналізації діалогових форм міжсекторальної співпраці органів публічної влади і інституцій громадянського суспільства (на рівні ЄС).

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття 11(2) Договору про Європейський Союз (далі — ДЄС) про зобов'язання європейських інституцій "підтримувати відкритий, прозорий та постійний діалог з представницькими асоціаціями та громадянським суспільством" [8] є формальною правовою основою діалогових форм міжсекторальної взаємодії.

Громадянський діалог (англ. civil dialogue) на рівні Союзу визнається як "демократичний і визначаючий суспільну думку процес, котрий може набувати різних форм залежно від залучених суб'єктів" [15]. Однак таке розлоге формулювання не відповідає усталеному у середовищі громадянського суспільства Європейського Союзу визначенню даного інструменту, що міститься у "Кодексі кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішення" від 1 жовтня 2009 р. [1] та Керів-

ництва Кабінету Міністрів Ради Європи щодо громадянської участі у процесі прийняття політичних рішень від 27 вересня 2017 р. [12], а саме як структурованого, тривалого у часі та орієнтованого на результат процесу, що заснований на взаємній зацікавленості органів публічної влади та інституцій громадянського суспільства в обміні інформацією та думками на всіх етапах циклу прийняття рішень — від визначення напрямків та пріоритетів до оцінки впроваджуваної політики [17].

Тому, на відміну від соціального діалогу, що має чітку регламентацію, зокрема, у статтях 151 — 156 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі — ДФЕС) [9] щодо учасників (представників бізнесу та профспілок), повноважень та процедур участі у розробці європейської соціальної політики та політики зайнятості, громадянський діалог і досі не отримав відповідного правового оформлення, чіткого визначення сфери застосування, учасників, основних стандартів та процедур.

Внаслідок того, що поняття громадянського діалогу передбачає можливість створення органами публічної влади для взаємодії з ІГС та загалом громадянським суспільством різних платформ, які "можуть включати регулярні публічні слухання, громадські форуми, консультативні поради чи аналогічні структури" [12] у більшості випадків громадянський діалог європейських інституцій з ІГС відбувається саме в рамках подібних публічних заходів. Водночас останні, судячи з усього, не є тим каналом, який робить можливим регулярний діалог саме в тому його розумінні, яке зафіксовано у таких основоположних документах з громадської участі як "Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішення" [1]. Позаяк сам формат таких заходів говорить нам про те, що вони організовуються здебільшого для стимулювання обміну думками і досвідом між різними заінтересованими сторонами, а не є платформою для тієї чи іншої форми громадянського діалогу — т.з. "секторального" та "наскрізного" діалогу. Відповідно до Економічного та соціального комітету, секторальний діалог розглядається як більш структурована форма діалогової взаємодії ІГС та представників законодавчих та виконавчих органів влади на рівні ЄС та на національному рівні, що стосується конкретних сфер європейської політики. Наскрізний же діалог має відбуватися по проблемам розвитку Європейського Союзу та його політики стосовно більш комплексних і глобальних питань [14]. Наприклад, таких як навколишнє середовище.

Цей підхід, зокрема, добре ілюструє Саміт ЄС по боротьбі з расизмом, організований спільно португальським головуванням у Раді ЄС, Європейською комісією та міжурядовою групою Європейського парламенту по боротьбі з расизмом (ARDI), що проходив 21 березня 2021 р. Даний захід був підданий критиці збоку низки НУО, зокрема, Європейської мережі проти расизму та ініціативи за рівноправ'я за расову справедливість, котрі зауважили про відсутність у організації громадянського суспільства реальної можливості зробити вагомий внесок у розробку порядку денного Саміту та забезпечити інклюзивний характер його проведення [3].

Проблеми правового регулювання громадянського діалогу в ЄС також проявляються у відсутності коорди-

наційної інфраструктури, як усередині інституцій та органів ЄС, так і між ними. Як наслідок, практика громадянського діалогу сильно відрізняється залежно від органу влади.

Відповідно до опитування фокус-груп, організованого Європейським громадянським форумом організації громадянського суспільства, що мало місце у 2018 р., щодо рівня залучення до громадянського діалогу різних інституцій ЄС, то більша частина опитаних ІГС заявляли про факт і можливість здійснення такої взаємодії з Європейською Комісією. Меншою мірою це відбувалося з Європейським парламентом. Однак вони повідомили про дуже обмежені можливості для діалогу з Радою ЄС. Зокрема, прозорість прийняття рішень Ради визнали як незадовільну близько 25% респондентів, погану (близько 40%) або дуже погану (близько 45%) [18, р. 24].

Якщо розглядати Єврокомісію як орган, з яким найчастіше взаємодіють ІГС, то її структурні підрозділи (генеральні директори) під громадянським діалогом найчастіше і переважно некоректно розуміють інші правові форми досліджуваної взаємодії.

Так, досить поширеним явищем є отождествлення даної форми взаємодії з публічними консультаціями. На це, зокрема, вказує той факт, що у Плані дій ЄС щодо демократії згадуються лише різні форми публічних консультацій в якості основного результату зусиль Єврокомісії з розвитку партисипативної демократії і діалогу з громадянським суспільством, зокрема [13].

Однак самі європейські ІГС оцінюють результативність секторального і наскрізного громадянського діалогу з європейськими інституціями та посадовими особами саме через інструмент публічних консультацій як дуже слабку чи низьку. Про це свідчать 80% опитаних у 2018 і 2020 роках загальноєвропейських ОГС (див. згадану вище роботу [18, р. 23]).

Ще однією інституційною формою досліджуваної взаємодії, що служить формальною платформою для громадянського діалогу є т.з. "групи з громадянського діалогу" — експертні групи, що зареєстровані в Реєстрі прозорості ЄС, котра є інформаційною базою, спеціально створеною для забезпечення відкритості інституцій ЄС щодо заінтересованих груп або організацій через їх участь у "підготовці законодавчих пропозицій та політичних ініціатив, реалізації законодавства, програм та політики ЄС" [16].

Так, групи з громадянського діалогу щодо Єдиної сільськогосподарської політики (ЄСГП) ЄС позиціонуються чиновниками Генерального директорату з сільського господарства та розвитку сільських районів в якості одного із вдалих прикладів функціонування секторального громадянського діалогу Комісії саме у такому форматі. Останній до того ж має під собою міцну політико-правову основу втілену в спеціальному рішенні Комісії щодо порядку участі відповідних груп в обговоренні питань ЄСГП [6]. Ці групи допомагають відповідному Генеральному директорату "вести регулярний діалог з усіх питань, що стосуються ЄСГП та її реалізації" [4].

Втім, варто розуміти, що групи з громадянського діалогу формуються не тільки з представників організації громадянського суспільства, але й асоціацій

підприємців, груп соціально-економічних інтересів та інших організацій, зареєстрованих у Реєстрі прозорості. До особливостей формування Реєстру ми ще повернемося нижче, але наразі відзначимо, що в структурі подібних експертних груп явне лідерство отримують все ж представники організації бізнесу та лобісти, а не НУО. А, отже, цей формат взаємодії у категоріях європейського права коректніше називати діалогом заінтересованих сторін, правовою основою для якого в ЄС є положення статі 11(2) ДЄС.

Загалом, в ЄС переважає думка, що Комісія практикує даний інструмент скоріше з метою демонстрації прозорості процесу прийняття рішень, ніж для розбудови більш структурованих форм громадянського діалогу. Позаяк саме таку роль як одностороннього інструменту передачі інформації "з низу до верху" відводиться Європейським економічним та соціальним комітетом діалоговій формі взаємодії у рамках даної платформи [15].

Стосовно перспектив інституціалізації громадянського діалогу, то незважаючи на резолюцію Європейського парламенту від 13 січня 2009 р., що закликає органи влади всіх рівнів "максимально використовувати існуючі правові положення та передовий досвід для активізації діалогу з громадянами та організаціями громадянського суспільства" [10], вперше до серйозного вирішення цієї проблеми ЄС підійшов тільки у 2019 р., шляхом включенням її до мандату віце-президента Європейської комісії [19].

Ще однією областю, де в останні роки з боку ЄС були зроблені суттєві кроки з нарощення інституційного потенціалу громадянського діалогу, можна відзначити затвердження Єврокомісією т.з. "Європейського кодексу поведінки щодо партнерства" — документу прийнятого з метою реалізації програм Європейських структурних та інвестиційних фондів (далі — ЄСІФ) через принцип партнерства, тобто шляхом "тісного співробітництва між органами публічної влади, економічними та соціальними партнерами та організаціями, що представляють громадянське суспільство на національному, регіональному та місцевому рівнях протягом усього програмного циклу, що включає підготовку, реалізацію, моніторинг та оцінку" [7].

Однак окрім цього істотних зрушень у відповідному напрямі наразі не відбулося, що можна пояснити масштабними кризами сьогодення, що спалахнули протягом останніх років — пандемією Covid-19 і повномасштабною війною Росії проти України.

На відміну від громадянського діалогу, діалог заінтересованих сторін має правове регулювання. Рішення Комісії від 30 травня 2016 року С(2016) 3301 [11] унормовує правила створення та роботи функціональних органів такого "діалогу" — експертних груп. Їх реєстр, як зазначалося вище, ведеться в Реєстрі прозорості ЄС. Відповідно усі вони, незалежно від назви, мають дотримуватися єдиних правил і процедур. Однак через це стає вкрай складним питанням ідентифікувати усі ці "групи високого рівня", "комітети", "робочі групи" і "діалогові групи заінтересованих сторін", "групи громадянського діалогу" та інші саме як платформи взаємодії ІГС і органів публічної влади.

До вище означеного варто додати й те, що директори Єврокомісії мають право самостійно визначати,

хто буде входити у подібні консультативні органи. Саме тому, як зауважується у дослідженнях Європейського громадянського форуму та платформи "Громадянське суспільство Європи" [5; 18], присвячених проблемам участі ІГС у європейській політиці, при багатьох службах Комісії більшість експертних груп складаються виключно з представників держав-членів. А там, де до складу експертних груп все ж таки залучені представники недержавних організацій, за даними цих досліджень, переважну більшість їх членів (до 70%) становлять бізнесмени та корпоративні лобісти, а деякі з цих груп взагалі функціонують як канали просування бізнесом своїх інтересів. Крім того, діалог заінтересованих сторін, за відгуками учасників, замість повноцінного обміну думок, дебатів, кількість яких не є значною, найчастіше має характер односторонніх інформаційних сесій, організованих директоратами Комісії [5, р. 14, 16].

В інших же інституціях ЄС, де на відміну від Комісії взагалі відсутні будь-які формалізовані рамки для функціонування експертних груп, європейські ІГС констатують ще більшу непрозорість з участю експертів від громадянського суспільства [18, р. 22].

Отже, ефективність діалогу заінтересованих сторін очевидно знижується означеними проблемами непрозорості і непослідовності функціонування даного інструменту. Передусім має місце незбалансованість представництва різних зацікавлених сторін — держав-членів, урядових органів, ІГС, бізнесу — у таких діалогових групах, а також низька якість зворотного зв'язку, що зумовлює неясність цілей цього процесу та повістки для багатьох його учасників.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Аналіз імплементації інструментів громадянського діалогу та діалогу заінтересованих сторін в інституційно-правову базу Європейського Союзу дозволяє констатувати очевидну недостатність відповідних зусиль європейських інституцій щодо розвитку цих найбільш інклюзивних правових форм громадянської участі у європейському політичному і законотворчому процесі. Громадянський діалог є найменш інституціалізований із усіх форм досліджуваної взаємодії на рівні Європейського Союзу. Показано, що на заваді цьому стоїть майже повна відсутність правового регулювання громадянського діалогу та непрозорість і непослідовність функціонування діалогу заінтересованих сторін. Означені інструменти міжсекторальної взаємодії явно поступаються іншим правовим формам взаємодії ІГС та європейських інституцій (публічним консультаціям, ініціативам європейських громадян та ін.), які з точки зору останніх не вимагають таких суттєвих часових і організаційних витрат як вище вказані, і виконують здебільшого функцію експертної та політичної підтримки (легітимізації) їхніх законотворчих ініціативи і рішень.

В цілому ж, це доводить, що незважаючи на декларацію важливості участі ІГС у виробленні європейської політики, навіть у ЄС поточна практика інституціалізації механізму взаємодії публічної влади та громадянського суспільства свідчить про певну невідповідність задекларованим політичним основам такої співпраці. Тому в

якості одного з перспективних напрямків подальших досліджень розглядається вивчення проблематики імплементації діалогових форм досліджуваної міжсекторальної взаємодії в українську політичну і правову практику з урахуванням надбань і прорахунків європейського досвіду.

Література:

1. Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішення, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи на засіданні 1 жовтня 2009 року, CONF/PLE(2009)CODE1. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000-16802eeddb> (дата звернення: 11.06.2023).
2. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки: Указ Президента України від 27 вересня 2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 11.06.2023).
3. Anti-racism groups claim European Commission guilty of excluding them from flagship anti-racism summit. The Parliament Magazine, March 2021. URL: <https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/anti-racism-groups-claim-european-commission-guilty-off-excluding-them-from-flagship-antiracism-summit> (accessed 11 June 2023).
4. Civil dialogue groups explained. An official website of European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/committees-and-advisory-councils/civil-dialogue-groups/cdg-explained_en (accessed 11 June 2023).
5. Civil Society Participation in EU Decisions: How to move forward? (2018) / Civil Society Europe. URL: <https://civilsocietyeurope.eu/wp-content/uploads/2021/05/Report-CSO-Participation-in-EU-decisions-2018.pdf> (accessed 11 June 2023).
6. Commission Decision of 16 December 2013 setting up a framework for civil dialogue in matters covered by the common agricultural policy and repealing Decision 2004/391/EC (2013/767/EU). Official Journal of the European Union. L 338/115, 17.12.2013. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.338.01.0115.01.ENG (accessed 11 May 2023).
7. Commission Delegated Regulation (EU) № 240/2014 of 7 January 2014 on the European code of conduct on partnership in the framework of the European Structural and Investment Funds. Official Journal of the European Union. L 74/1, 14.03.2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014R0240> (accessed 11 June 2023).
8. Consolidated versions of the Treaty on European Union (2012/C 326/01). Official Journal of the European Union. C 326, 26.10.2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%-2FTXT> (accessed 11 June 2023).
9. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union (2012/C 326/01). Official Journal of the European Union. C 326, 26.10.2012. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/oj (accessed 11 June 2023).

10. Developing civil dialogue under the Treaty of Lisbon: European Parliament resolution of 13 January 2009 on the perspectives for developing civil dialogue under the Treaty of Lisbon (2008/2067(INI). Official Journal of the European Union. CE 46/23, 24.02.2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52009IP0007> (accessed 11 June 2023).

11. Establishing horizontal rules on the creation and operation of Commission expert groups: Commission Decision of 30.05.2016 C(2016) 3301 final. URL: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C\(2016\)3301&lang=en](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C(2016)3301&lang=en) (accessed 11 June 2023).

12. Guidelines for civil participation in political decision making: Committee of Ministers Document (CM(2017)83-final) adopted on 27 September 2017. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-for-civil-participation-in-political-decision-making-en/16807626cf#:~:text=Civil%20participation%20should%20seek%20to,that%20public%20needs%20are%20met> (accessed 11 June 2023).

13. On the European democracy action plan: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (COM(2020) 790 final). Brussels, 3.12.2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0790&from=EN> (accessed 11 June 2023).

14. Opinion of the Economic and Social Committee on the Commission discussion paper "The Commission and non-governmental organisations: building a stronger partnership" (2000/C 268/15). Official Journal of the European Union. C 326, 19.09.2000. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2000.268.01.0067.01.ENG&toC=OJ%3AC%3A2000%3A268%3ATOC (accessed 11 June 2023).

15. Principles, procedures and action for the implementation of Articles 11(1) and 11(2) of the Lisbon Treaty, SOC/423: EESC opinion adopted on 15.11.2012. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/eesc-opinion-articles-111-and-112-lisbon-treaty> (accessed 11 June 2023).

16. Register of Commission Expert Groups. European Commission official website. URL: <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/home> (accessed 11 June 2023).

17. Russack S. Pathways for Citizens to Engage in EU Policymaking. CEPS Policy Insights, 2018. № 14. URL: https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2018/11/PI2018_14_SR_2CU%20chapter%20on%20Pathways%20for%20Citizens%20to%20Engage%20in%20EU%20Policymaking.pdf (accessed 11 June 2023).

18. Towards an open, transparent, and structured EU civil dialogue Civil society's views on challenges and opportunities for an effective implementation of Article 11 TEU. European Civic Forum; Civil Society Europe. April 2021. 43 p., URL: <https://civic-forum.eu/wp-content/uploads/2021/02/Civil-Dialogue-Study.pdf> (accessed 11 June 2023).

19. Vera Jourova, Vice-president (2019—2024) Responsibilities. European Commission official website. URL: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/jourova_en (accessed 11 June 2023).

References:

1. Council of Europe (2009), "Code of good practice for civil participation in the decision-making process", available at: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802eaddb> (accessed 11 June 2023).

2. President of Ukraine (2021), Decree "On the National Strategy for Promoting Civil Society Development in Ukraine 2021—2026", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (accessed 11 June 2023).

3. Banks, M. (2021), "Anti-racism groups claim European Commission guilty of excluding them from flagship anti-racism summit", The Parliament Magazine, available at: <https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/antiracism-groups-claim-european-commission-guilty-off-excluding-them-from-flagship-antiracism-summit> (accessed 11 June 2023).

4. An official website of European Commission (2023), "Civil dialogue groups explained", available at: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/committees-and-advisory-councils/civil-dialogue-groups/cdg-explained_en (accessed 11 June 2023).

5. Civil Society Europe (2018), "Civil Society Participation in EU Decisions: How to move forward?", available at: <https://civilsocietyeurope.eu/wp-content/uploads/2021/05/Report-CSO-Participation-in-EU-decisions-2018.pdf> (accessed 11 May 2023).

6. European Commission (2013), "Commission Decision setting up a framework for civil dialogue in matters covered by the common agricultural policy and repealing Decision 2004/391/EC (2013/767/EU)", Official Journal of the European Union, available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.338.01.0115.01.ENG (accessed 11 June 2023).

7. Commission Delegated Regulation (EU) (2014), "Regulation on the European code of conduct on partnership in the framework of the European Structural and Investment Funds", Official Journal of the European Union, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32014R0240> (accessed 11 June 2023).

8. European Union (2012), "Consolidated versions of the Treaty on European Union", Official Journal of the European Union, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT> (accessed 11 June 2023).

9. European Union (2012), "Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union", Official Journal of the European Union, available at: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/oj (accessed 11 June 2023).

10. European Parliament (2009), "Developing civil dialogue under the Treaty of Lisbon: European Parliament resolution of 13 January 2009 on the perspectives for developing civil dialogue under the Treaty of Lisbon", Official Journal of the European Union, available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2009.001.01.0001.01.ENG (accessed 11 June 2023).

[/eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52009IP0007](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52009IP0007) (accessed 11 May 2023).

11. European Commission (2016), "Establishing horizontal rules on the creation and operation of Commission expert groups: Commission Decision of 30.05.2016", available at: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C\(2016\)3301&lang=en](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=C(2016)3301&lang=en) (accessed 11 June 2023).

12. Committee of Ministers Document (2017), "Guidelines for civil participation in political decision making", available at: <https://rm.coe.int/guidelines-for-civil-participation-in-political-decision-making-en/16807626-cf#:~:text=Civil%20participation%20should%20seek%20to,that%20public%20needs%20are%20met> (accessed 11 June 2023).

13. European Commission (2020), "On the European democracy action plan: "Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Region", available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0790&from=EN> (accessed 11 June 2023).

14. An official website of the European Union (2000), "Opinion of the Economic and Social Committee on the Commission discussion paper "The Commission and non-governmental organisations: building a stronger partnership", Official Journal of the European Union, available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2000.268.01.0067.01.-ENG&toc=OJ%3AC%3A2000%3A268%3ATOC (accessed 11 June 2023).

15. European economic and Social Comet (2012), "EESC opinion adopted on 15.11.2012: "Principles, procedures and action for the implementation of Articles 11(1) and 11(2) of the Lisbon Treaty", available at: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/eesc-opinion-articles-111-and-112-lisbon-treaty> (accessed 11 June 2023).

16. European Commission official website (2023), "Register of Commission Expert Groups", available at: <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/home> (accessed 11 June 2023).

17. Russack, S. (2018), "Pathways for Citizens to Engage in EU Policymaking", CEPS Policy Insights, vol. 14, available at: https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2018/11/PI2018_14_SR_2CU%20chapter%20on%20Pathways%20for%20Citizens%20to%20Engage%20in%20EU%20Policymaking.pdf (accessed 11 June 2023).

18. European Civic Forum (2021), "Towards an open, transparent, and structured EU civil dialogue: Civil society's views on challenges and opportunities for an effective implementation of Article 11 TEU", Civil Society Europe, available at: <https://civic-forum.eu/wp-content/uploads/2021/02/Civil-Dialogue-Study.pdf> (accessed 11 June 2023).

19. European Commission official website (2023), "Vera Jourova, Vice-president (2019—2024): Responsibilities", available at: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/jourova_en (accessed 11 June 2023).

Стаття надійшла до редакції 23.08.2023 р.